

mišljenja i komentari

Japajakanje

N. Raos

Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada, Zagreb

Kada mi je nedavno ovaj časopis izdao knjigu *Misli o (hrvatskoj) znanosti*, u kojoj sam objavio izbor eseja tiskanih u ovoj rubrici, mogao sam čuti reakciju nekih čitatelja: Pa što je pisac (tj. ja) uz eseje dao i obilan "autobiografski prilog", a u njemu – čak! – popis svih svojih radova, iako (još gore) ismijava scientometriju? Opet meće sebe u prvi plan, opet ja pa ja, opet to njegovo japajakanje!

Nisam u ovom članku naumio pisati osvrt o svojoj knjizi, pa ipak se osjećam dužnim kazati čitatelju zašto u mojoj knjizi može pronaći i autobiografski prilog. Taj je prilog ušao u knjigu iz triju razloga. Prvi je razlog čisto urednički: knjiga bi bila preštura ako bi se u njoj nalazili samo već objavljeni članci. Djelovala bi poput nekakvog zbornika ili specijalnog broja *Kemije u industriji*, a ne kao samostojno autorsko djelo. Drugi je pak razlog što sam smatrao da autor mora na neki način upoznati čitatelja sa sobom da bi čitatelj bolje razumio što pisac hoće reći. Treći je razlog što knjige takve vrste treba smatrati nekom vrstom autobiografije, pa stoga valja – razumije se – da pisac nešto kaže i o sebi.

Ali tu je problem – pisati o sebi. To nije lijepo, a nije ni pristojno. O tebi trebaju pisati drugi. Trebaju pisati hvalospjeve, panegirike. Tako valja pisati dok si živ, da ne bi ispali svađalice. Tako valja još više pisati kad umreš da ne bi ljudi mislili kako ti nisu imali petlje skresati u brk dok si hodao po ovome svijetu. Treba *ad nauseam* hvaliti ili posvema šutjeti – a to znači da tek rijetki među nama zaslуже da se o njima piše, nekritički naravno.

Ali zašto bi to bilo zazorno? Zašto bi trebalo biti zazorno pisati o nekome, pa i o sebi? Nitko ne zamjera slikaru na autoportretu. Konačno, zar nije svaka umjetnost razgovor autora sa samim sobom, preispitivanje samoga sebe, govorenje o sebi? Pogledajte samo Dostojevskog. Otvorite li bio koji njegov roman, u njemu ćete pronaći, prvo, jednog padavičara, zatim jednog ubojicu ili robijaša, potom ženu koja se koleba u svojim ljubavnim osjećajima. Zašto? Zato što je autor, Fjodor Mihajlovič Dostojevski, bolovao od epilepsije, bio na robiji i živio sa ženom koja se baš nije odlikovala bračnom vjernošću! Ili što reći o našem Krleži, koji u knjigama ne čini ništa drugo nego se svađa sa svojim ocem, pa i onda kada ta svađa poprima metafizičke razmjere. "U mojim knjigama o meni sve piše", rekao je jednom Krleža. Samo ih valja čitati – i pročitati.

Ali Krleža je Krleža, Dostojevski je Dostojevski, a tko si ti? Ti si, dragoviću moj, nitko i ništa, jer u ovom našem otuđenom svijetu nemaju svi pravo biti nitko i nešto, da se o njima čuje, da se javnost za njih zanima, da se pojavljuju u medijima i da – ono najvažnije – budu nešto više od sivog lica u sivoj gomili. Nema svaki čovjek, svako ljudsko biće pravo na ljudskost. Nema svatko pravo na svoj identitet, na svoje ja: takvo što se priznaje samo ludima (*shizophrenia paranoides*), senilnima ("Ma pusti starog!") ili pak utjecajnim pojedincima kojima, konačno, njihov identitet nameću drugi, obično ulizice.

U ovom našem potrošačkom društvu čovjek ne smije imati identitet, svoje ja. Ono ometa prodaju. Život čovjeka u potrošačkom društvu nema drugog cilja nego da troši novac kojeg nema (kredit) kupujući stvari koje mu ne trebaju da bi se pokazao pred drugima kojima je to svejedno, kako kaže jedna lijepa definicija potrošača. Život je suvremenog čovjeka pun "straha i drhtanja" (kako kaže Kierkegaard), jer mu je – kako kažu drugi egzistencijalisti – dana egzistencija, ali mu s njome nije dana i esencija. Nema više na nebu Boga koji bi osmislio ljudski život, nema – štoviše – ni na zemlji životnih nedaća koje valja skršiti, niti slatkih zanosa mladosti koje treba ostvariti. Naše je doba doba sveopće narkomanije: živi se zato da bi se što bezbolnije prebrodilo vrijeme koje nas dijeli od smrti. A da bi se to vrijeme utuklo, treba um zamagliti nekom drogom: alkoholom, marihuanom, heroinom, ili pak gledanjem televizije i sumanutim *shoppingom*. Treba učiniti sve, baš sve – samo da se čovjek ne suoči sam sa sobom – s onom beskonačnom prazninom koja zjapi u njemu.

Eto zašto je čovjeku današnjice zazorno kad vidi da netko piše o sebi. Teško mu je, gotovo neshvatljivo da ima i takvih ljudi koji o sebi imaju što reći jer u sebi nisu prazni – pa mu se onda čini da se takvi ljudi samo prave važni, da hine nekakve misli i osjećaje koje nemaju niti ih mogu imati. Mediokritet – kaže u jednoj priči o Sherlocku Holmesu Sir Arthur Conan Doyle – sve svodi na svoju mjeru. (Zbog te je misli, vjerujte mi, bilo vrijedno pročitati sve što je napisao o Sherlocku Holmesu.)

No nije tako, na svijetu ne žive samo mediokriteti. Ima ljudi koji hoće i mogu svijetu nešto reći, nešto od sebe darovati. Pa i onda kada se njegov dar može shvatiti kao japajakanje.